

HUDUDLARDA TURIZM SOHASINING RIVOJLANISH HOLATI VA TENDENSIYALARI

Xamzayeva D.S.

Termiz davlat universiteti

Annotatsiya. Ushbu tahlil O'zbekiston hududlarining 2020-2023 yillardagi turizm sohasidagi yutuqlarini va 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasini ko'rib chiqadi. Tahlilda hududlarda mahalliy va xorijiy turizmning o'sish ko'rsatkichlari, turizm sohasida amalga oshirilgan loyihalar va yaratilgan ish o'rnlari, shuningdek, strategiya doirasida belgilangan kelgusi maqsadlar va rejalarini o'rganildi. Xususan, mahalliy sayyoohlar sonining oshishi, xorijiy turistlar oqimining kuchayishi, turizm obyektlarining ko'payishi va xizmat sifatining yaxshilanishi muhokama qilindi. Shuningdek, turizm sohasining iqtisodiyotdagи o'rni, mavsumiylikni kamaytirish, yangi bozorlar va segmentlarni rivojlantirish kabi muhim masalalar ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston turizmi, mahalliy sayyoohlar, xorijiy turistlar, turizm strategiyasi, turistik infrastruktura, mavsumiylikni kamaytirish, turizmning iqtisodiy ta'siri.

Аннотация. Данний анализ рассматривает достижения регионов Узбекистана в сфере туризма в 2020-2023 годах и Стратегию Развития Узбекистана на 2022-2026 годы. В анализе изучены темпы роста местного и иностранного туризма, реализованные проекты в сфере туризма, а также установленные цели и планы в рамках стратегии. В частности, обсуждалось увеличение числа местных туристов, рост потока иностранных туристов, увеличение числа туристических объектов и улучшение качества обслуживания. Будут рассмотрены такие важные вопросы, как роль туризма в экономике, снижение сезонности, развитие новых рынков и сегментов.

Ключевые слова: Узбекский туризм, местные туристы, иностранные туристы, туристическая стратегия, туристическая инфраструктура, сезонные экономические последствия, экономические последствия для туризма.

Abstract. This analysis considers the achievements of the regions of Uzbekistan in the field of tourism in 2020-2023 and the Development Strategy of Uzbekistan for 2022-2026. The analysis studied the growth rates of local and foreign tourism, projects implemented in the field of tourism and the created goals and plans established as part of the strategy. In particular, the increase in the number of local tourists was discussed, the increase in the flow of foreign tourists, the increase in tourism facilities and the improvement of the quality of service. Important issues such as the role of tourism in the economy, reducing seasonal season, reduce seasonal development, such as seasonal development, development of new markets and segments will be considered.

Keywords: Uzbek tourism, local tourists, foreign tourists, tourism strategy, tourist infrastructure, seasonal economic impacts, tourism economic impacts.

1. Kirish.

O'zbekiston o'zining ko'plab tarixiy-me'moriy yodgorliklari, turfa xil iqlimi va tez sur'atlarda rivojlanishi bilan butun dunyo diqqatini o'ziga tortmoqda.

Asrlar mobaynida O'zbekiston Buyuk ipak yo'lining savdo, savdogarlar va sayohatchilar, jo'g'rofiyashunoslar va missionerlar, istilochilar va zabit etuvchilarning yo'lida joylashgan edi. Ayni paytda esa, O'zbekiston tashabbuskor, madaniyat, tarix, an'ana va ekzotik mamlakatlarga qiziquvchilar uchun maftunkor sayyohlik yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda.

O'zbekiston Markaziy Osiyo davlatlari ichida 1-bo'lib, 1993-yil 4-oktabrda Butunjahon turizm tashkilotiga (*BTT*) a'zo bo'ldi. Bu, o'z navbatida, mamlakatimizda xalqaro turizmnинг rivojlanishi, iqtisodiyotda turizm sohasi ulushining oshishiga xizmat qilib kelmoqda.

Jahon tsivilizatsiyasining qadimgi o'choqlaridan hisoblangan O'zbekiston yuqori turizm salohiyati va imkoniyatlariga ega mamlakatdir. Mamlakatimizda 9 608 dan ziyod madaniyat obyektlari mavjud. Shundan 7300 dan ortiq qismi qadimiy arxitektura va arxeologik obyektlar hisoblanib, ularning 200 tasi YUNESKOning jahon madaniy merosi ro'yxatiga kiritilgan. Ularning asosiy qismi Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz, Termiz, Qo'qon va Toshkent shaharlarida joylashgan.

Mamlakatimizda bu soha izchil rivojlanmoqda. Jumladan, 2022-yilda yurtimizga tashrif buyurgan xorijiy turistlar soni 2021-yilga nisbatan 3 baravar oshgan. Soha eksporti 1 milliard 600 million dollarni tashkil etgan. Ichki turizm dasturlari doirasida 11 milliondan ziyod aholi sayohat qilgan. Samarqandda yangi turizm markazi barpo etilgani natijasida u yerga qo'shimcha 2 million sayyoh kelgan¹.

Aslida mamlakatimizda bu sohadagi salohiyat bundan ancha yuqori. Yurtimizga kelmoqchi bo'lgan sayyohlar juda ko'p. Lekin, ularni qiziqtiradigan joylar haqida kontent kam, turistlarni 4-5 kun olib qoladigan dasturlar yetishmaydi. Samolyot va poezdga biletini bir necha oy oldindan sotib olishda noaniqliklar ko'p. Ushbu muammolarni hisobga olgan holda, maqola mavzusi dolazarb ahamiyatlari hisoblanadi.

2. Adabiyotlar sharhi.

Richard Sharpls va Pol Breytning (2020) tadqiqotida mamlakatlar va mintaqalarga e'tibor qaratib, turizm va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi munosabatlarni global darajada tahlil qiladilar. Ularning xulosasiga ko'ra, turizm, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiy o'sishga sezilarli ijobjiy ta'sir ko'rsatadi.

Ketrin Xoll va Alan Lyu (2019) turizmnинг turli mamlakatlarda iqtisodiy rivojlanishga qanday hissa qo'shishini o'rganadi. Mualliflar turizm rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlardagi iqtisodiy ko'rsatkichlarni taqqoslab, turizm industriyasining iqtisodiy taraqqiyot dvigateli sifatidagi ahamiyatini ta'kidlaydilar.

Mariya Sanches va Xuan Pablo Rodriges (2021) turizmni, ayniqsa, ish o'rirlari yaratish va yalpi ichki mahsulotni ko'paytirish sharoitida iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirishning samarali vositasi sifatida ko'rishadi.

Lina Zaxarova va Andrey Krasnovdan (2018) tadqiqoti turizm nafaqat qisqa muddatli iqtisodiy o'sishga, balki mintaqalarning uzoq muddatli iqtisodiy barqarorligiga qanday hissa qo'shishi mumkinligini o'rganadi va turizm sanoati kontekstida ekologik barqarorlik masalalarini muhokama qiladi.

Emma Richardson va Jeyms Myurrey (2022) turizmnинг iqtisodiyotni rivojlantirishdagi o'rniga, ayniqsa, mahalliy aholi daromadlarini oshirish va hayot sifatini yaxshilashga qaratilgan.

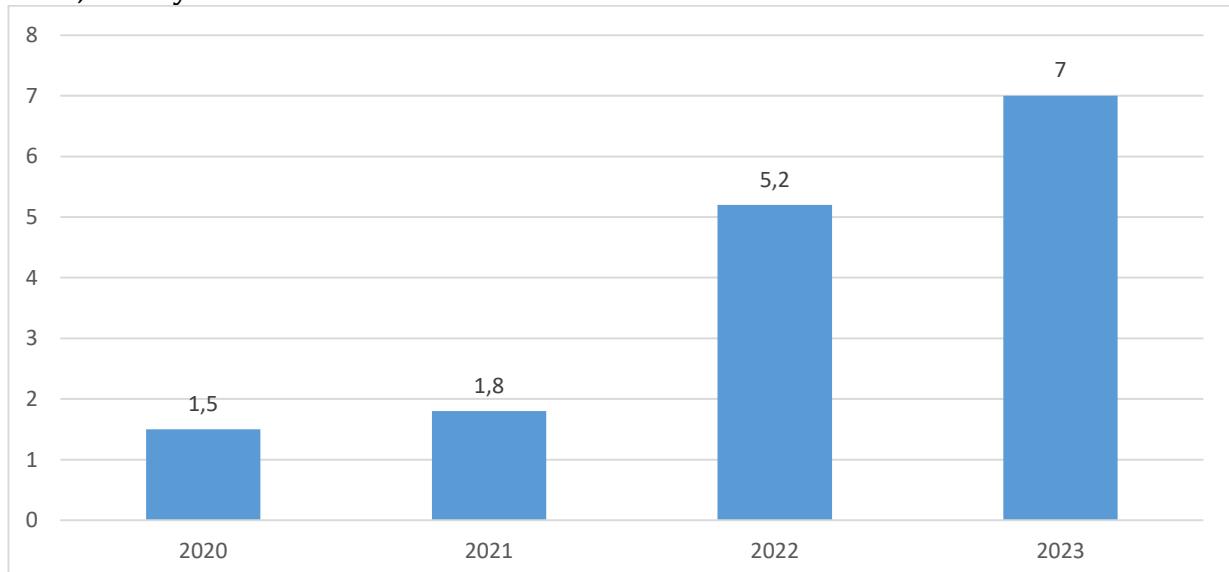
¹ <https://kun.uz/uz/news/2023/10/16/ozbekistonda-turizm-sohasi-2017-2023-yillarda-islohotlar-qanday-natjalarga-olib-keldi>

Julia Jonson va Maykl Teylor (2021) tadqiqotida qishloq joylarida turizmni rivojlantirish iqtisodiy rivojlanishga, infratuzilmani yaxshilashga va mahalliy aholi turmush darajasini yaxshilashga qanday hissa qo'shishi mumkinligini o'rganadi.

Bu asarlar turizm va iqtisodiy o'sish o'rtaqidagi munosabatlarga oid keng ko'lamli qarashlarni namoyish etib, turizm industriyasidagi siyosat va strategiyalarni ishlab chiqish uchun qimmatli fikrlarni taqdim etadi. Shuningdek, ularda iqtisodiy manfaatlar va barqaror rivojlanish o'rtaqidagi mutanosiblik zarurligi, turizmning ijtimoiy va ekologik jihatlarini hisobga olish muhimligi ta'kidlanadi.

3. Tahlil va natijalar.

2022-yil yanvar-dekabr davrida O'zbekistonda mahalliy turizm sezilarli darajada o'sishni boshdan kechirdi. Jami 11.4 million mahalliy aholi mamlakat bo'ylab sayohat qildi. Bu raqam 2021-yilga nisbatan ancha yuqori, o'sha yili ichki turistlar soni 4.6 million edi. Shuningdek, 2022-yilda O'zbekiston 5.2 milliondan ortiq xorijiy sayyoohlarni kutib oldi, bu 2017-yildagi 2.69 millionga qaraganda ancha yuqori ko'rsatkichdir. Bu raqam 2021-yildagi 1.8 million xorijiy turistlarga nisbatan deyarli uch baravar ko'payishni bildiradi va 2022-yil uchun mo'ljallangan 2.7 milliondan 2.5 millionga ko'pdir. 2022-yilning yanvar-dekabr oylarida turizm xizmatlarining eksport hajmi 1.61 milliard AQSh dollaridan oshdi. Taqqoslash uchun, bu ko'rsatkich 2021-yilda 296.4 million dollar, 2019 yilda 951 million dollar, 2017-yilda esa 1.55 milliard dollar edi.

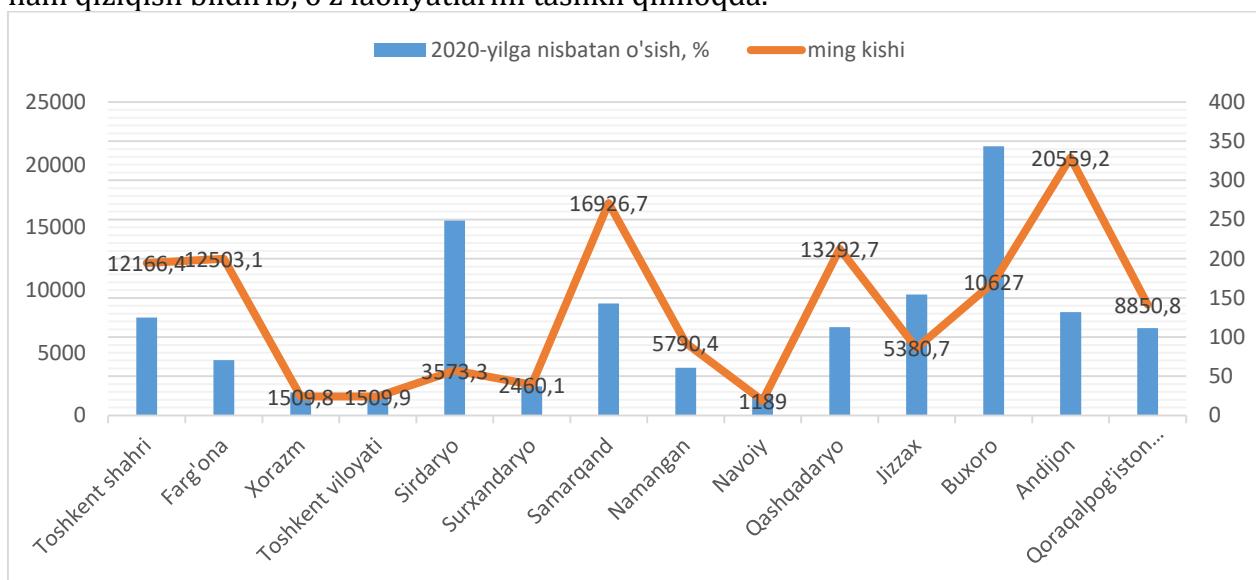
1-rasm. 2020-2023 (prognoz) yillarda O'zbekistonga tashrif buyurgan xorijiy sayyoohlarni soni², mln kishi

Mehmonlarning O'zbekistonda o'rtacha qolish muddati 2022-yilda 4-5 kunga ortdi, o'rtacha sarflangan mablag' esa taxminan 305 dollarga ko'tarildi. 2019-yilda bu ko'rsatkichlar o'rtacha 3 kun va 195 dollar edi. Shuningdek, oxirgi uch yil davomida mehmonxonalar soni uch baravarga oshib, deyarli 125 ming o'ringa yetdi, bu esa 2017-yildagi 37 ming o'ringa qaraganda sezilarli o'sishdir (1-rasm).

Xususan, 2022-yil yakunlariga ko'ra mamlakatimizga tashrif buyurgan xorijiy turistlar soni 5,23 mln nafarni tashkil qilgan. Bu ko'rsatkich 2021-yilga nisbatan 3,4 mln nafarga yoki 2,8 baravarga oshgan. Tashrif buyuruvchilarning asosiy qismi qo'shni mamlakatlar Qozog'iston (29,6%), Tojikiston (27,7%) va Qirg'iziston (26%) davlatlariga to'g'ri keladi.

² <https://kun.uz/uz/news/2023/01/31/sayyoohlarni-oshmoqda-bu-ozbekiston-uchun-qanchalik-foydalar>

2021-yilda turizm sohasidagi investitsiya loyihalari doirasida umumiyligi qiymati 11,4 trln so'm bo'lgan mablag'lar o'zlashtirilib, 495 ta loyiha amalga oshirildi. Davlat investitsiya dasturi doirasida mahalliy hokimliklar bilan birlashtirilgan xizmatlarni yo'lga qo'yishga bergan e'tibor natijasida turizm bozorimizga Hilton, Marriott, Hyatt, Wyndham, InterContinental Hotels Group va Accor kabi yetakchi mehmonxona brendlari kirib kelmoqda. Ular nafaqat poytaxt Toshkent, balki, Buxoro, Samarqand va Xiva shaharlariiga ham qiziqish bildirib, o'z faoliyatlarini tashkil qilmoqda.

2-rasm. 2021-yilda O'zbekiston bo'ylab sayohatlar soni³

2022-yilda O'zbekiston Respublikasida turizm sohasida katta yutuqlar qayd etildi. Jami 28 ta tuman va shaharlarda joylashgan 135 ta mahallada turizm xizmatlari samarali tashkil etildi. Bu jarayonda 1,841 ta turistik obyekt ishga tushirildi, jumladan 36 ta mehmonxona, 60 ta xostel, 512 ta mehmon uyi, 174 ta o'tov, 190 ta hunarmandlar markazi, tog' va plyaj turizmi, sahro turizmi shoxobchalari, 376 ta restoran va kafe, 164 ta transport xizmati korxonasi, ov va ziyorat turizmi obyektlari hamda turizmga yondosh xizmatlar yo'lga qo'yildi. Natijada, turizm sohasida 270 mingdan ortiq yangi ish o'rnlari yaratildi, mehmonxonalarining soni 1,700 tadan oshdi, o'rnlar soni 85,7 mingtaga, oilaviy mehmon uylarining soni esa 3,180 taga yetdi.

2022-yilda 284 ta yangi turistik tashkilotlar va turagentlar ish boshladi, ularning umumiyligi soni 1,782 taga yetdi. Har bir viloyat o'zining "turistik halqasi"ni tashkil etish bo'yicha loyihalarni ishlab chiqmoqda, eng yaxshi loyihalarga 20 million dollargacha kredit ajratilishi rejalashtirilgan. Turizm xizmatlari uchun 100 million dollarlik kredit liniyasi ochilgan va kelgusi yil uchun yana 100 million dollar jalb qilish ko'zda tutilgan.

Zomin, Forish, Baxmal tumanlari va "Aydar-Arnasoy" ko'llar tizimida yangi turistik zonalar va dam olish maskanlarini barpo etish rejalashtirilgan, bu loyihalar 300 million AQSh dollariga teng bo'lib, 25 ming ish o'rni yaratish maqsad qilingan. Qoraqalpog'iston, Buxoro, Qashqadaryo, Navoiy, Surxondaryo, Farg'ona va Xorazm viloyatlarining cho'l hududlarida "safari" turizmini rivojlantirish maqsadida yo'l tanlamas transportlar uchun import bojxonalari pasaytirilishi taklif qilinmoqda.

³ 2021-yilda O'zbekiston Respublikasida turizm va dam olish rivojlanishining asosiy ko'rsatkichlari. https://stat.uz/images/uploads/relix2021/turizim_28_07_22_uz.pdf

Qoraqalpog'iston va Orol bo'yи hududlarida ekoturizmni rivojlantirish bo'yicha maxsus dastur ishlab chiqilmoqda, bu dasturda Mo'ynoqning yangi aeroportidan foydalanish, ekoturizm tashkil etiladigan hududlarda infratuzilma qurish va sayyoohlarga turli xizmatlar ko'rsatish kabi masalalar o'z aksini topgan. Qoraqalpog'iston Respublikasi, Buxoro, Navoiy va Jizzax viloyatlarida plyaj zonalarini rivojlantirish hamda Yakkabog' tumanidagi "Amir Temur tug'ilgan maskan" muzey yodgorligini barpo etish rejalashtirilgan.

O'zbekistonning turizm salohiyati asosan ziyyarat turizmi, ekoturizm va gastronomik turizmga asoslangan. Eng ko'p tashrif buyuruvchilar Toshkent shahri, Xorazm, Buxoro va Samarqand viloyatlariga to'g'ri keladi. Masalan, faqat 2022-yilda Samarqand viloyatidagi "Registon" ansambliga 1,028 ming nafar mahalliy va xorijiy turistlar tashrif buyurgan.

2022-2026-yillar uchun belgilangan "Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi" doirasida, O'zbekiston turizm sohasida katta maqsadlarni belgilagan. Ushbu strategiya mahalliy sayyoohlarning sonini 12 milliondan oshirishni va O'zbekistonga keladigan xorijiy turistlar sonini 9 milliongacha yetkazishni ko'zda tutadi. Turizm sohasi iqtisodiyotda muhim rol o'ynaydi, chunki turizm sohasida yaratilgan har bir ish o'rni boshqa tarmoqlarda ikki ish o'rni yaratish imkonini beradi.

2026-yilga qadar turizm sohasida ishlaydigan aholi sonini 520 ming kishiga yetkazish rejalashtirilgan. Uzbekistan Airways aviakompaniyasi yangi samolyotlar va vertolyotlarni sotib olish orqali ziyyarat turizmini kengaytirishni maqsad qilgan, bu esa O'zbekistonga Malayziya, Indoneziya, Hindiston, Bangladesh, Arab mamlakatlari, Tatariston, Boshqirdiston va qo'shni davlatlardan ko'proq turistlar kelishini ta'minlaydi.

Samarqandga Abu-Dabi shahridan "Wizz Air" aviakompaniyasining parvozları 2023-yildan haftasiga kamida to'rt marta o'tkaziladi, shuningdek, Yevropaning Vengriya, Ruminiya, Italiya va Kipr kabi mamlakatlariga ham aviaqatnovlar yo'lga qo'yiladi.

Respublikada tibbiyot klasterlari tashkil etish rejalashtirilgan, bu tibbiy turizmning rivojlanishiga yordam beradi. Mahalliy sayyoohlarni uchun turli "Turizm mahallalari", "Turizm qishloqlari" va "Turizm ovullari" tashkil etilib, ularni qo'llab-quvvatlash tizimlari joriy qilindi.

Samarqand tumani Konigil qishlog'ida birinchi "turizm qishlog'i" tashkil etildi va 200 dan ortiq mahalliy aholi ish bilan ta'minlandi. Navoiy viloyatining Nurota tumanidagi Sentob va Toshkent viloyatining Ohangaron tumanidagi Ertosh-soy va Ovjazsov qishloqlariga ham "turizm qishlog'i" maqomi berildi, bu yerlarda tashkil etilgan xizmatlar natijasida 400 ga yaqin kishi ish bilan ta'minlandi.

Shuningdek, Toshkent viloyatining Angren shahri va Parkent tumani, Qashqadaryo viloyatining Shahrisabz va Boysun tumanlarida turizm qishloqlarini tashkil etish bo'yicha ishlar olib borilmoqda.

Samarqand shahrida Shanxay hamkorlik tashkiloti davlatlari rahbarlari kengashining sammiti doirasida yangi turistik markaz qurildi va 8 ta zamonaviy mehmonxona ishga tushirildi. Bu loyiha 516 million dollar miqdorida investitsiya kiritildi.

Xorazmda turistlar o'rtacha 2 kun qoladi va 220 dollar sarflaydi, lekin bu viloyatda turistlarni uzoqroq muddatga jalg qilish uchun imkoniyatlar mavjud.

O'zbekistonda 31 ta tuman va 143 ta mahalla turizmga ixtisoslashtirildi va ular uchun alohida soliq rejimi joriy qilindi, bu esa Forish, Urgut, Xo'jayli, Payariq, Nurota tumanlari va Angren shahrining turizm salohiyatini oshirishga yordam berdi.

4. Xulosa.

O'zbekistonning turizm sohasidagi 2020-2023-yillardagi yutuqlari va 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi bo'yicha tahlil va natijalardan kelib chiqqan holda, quyidagi xulosalar va takliflar berish mumkin:

2022-yilda mahalliy turizmning kuchli o'sishi, ayniqsa, mahalliy sayyoohlolar sonining 11.4 milliongacha ko'tarilishi, turizm sohasida katta potentsialni ko'rsatadi. Bu o'sishni yanada rag'batlantirish uchun, mahalliy sayyoohlarni jalb qiladigan hududlarda yangi turistik joylarni rivojlantirish va ularning qulayligini oshirish kerak.

Xorijiy sayyoohlarning soni 2022-yilda sezilarli darajada o'sdi. Biroq, asosan qo'shni davlatlar sayyoohlari ustunlik qilmoqda. Bu holatni diversifikatsiya qilish va boshqa mamlakatlardan sayyoohlarni jalb qilish uchun turizmni targ'ib qilish bo'yicha xalqaro marketing strategiyalarini kuchaytirish zarur.

Turistik obyektlar sonining o'sishi va mehmonxonalar sonining uch baravarga oshirilishi bilan bir qatorda, xizmat ko'rsatish sifatini va infratuzilmani yaxshilashga e'tibor qaratish muhimdir. Bu sayyoohlар tajribasini yaxshilaydi va O'zbekistonning turizm bozorida raqobatbardoshligini oshiradi.

Turizm sohasining mavsumiy tabiatini kamaytirish orqali yil davomida turizm daromadlarini ta'minlash mumkin. Buning uchun turli mavsumlarda turli turdag'i turizmni rivojlantirish va sayyoohlarni jalb qilish bo'yicha tashabbuslar kiritish kerak. Mamlakatning Surxandaryo va Jizzax viloyatlarda qish mavsumiga mo'ljallangan turistik dasturlarni ko'paytirish kerak.

Turizm sohasida yangi segmentlarni, masalan ekoturizm, madaniy turizm va tibbiy turizm kabi sohalarni rivojlantirish muhimdir. Bu turizmning turli qatlamlarini jalb qilish va turizm mahsulotlarini diversifikatsiya qilish imkonini beradi. Jumladan, Samarqand viloyati va Toshkent shahrida tibbiy turizmni rivojlantirish imkonini yuqori bo'lsa, Jizzax, Farg'ona va Namangan viloyatlarida ekoturizmni va Suxandaryo, Qashqadaryo viloyatlari hamda Qoraqalpog'iston Respublikasida madaniy turizm obyektlarining sonini hisobga olgan holda, turizmning ushbu yo'naliшини rivojlantirish ahamiyatli bo'lishi mukin.

Uzbekistan Airways tomonidan yangi samolyotlar va vertolyotlarning xarid qilinishi turizm salohiyatini kengaytiradi. Boshqa transport vositalarini, masalan, temir yo'l va avtobus qatnovlarini ham yaxshilash, sayyoohlarga qulaylik yaratadi.

Adabiyotlar:

Белл, С., & Кларк, Д. (2020). "Экологический туризм как инструмент устойчивого экономического развития". Сидней: Издательство Австралия.

Грин, Э., & Браун, П. (2021). "Туризм и его влияние на экономическую диверсификацию". Париж: Издательство Франция.

Джонсон, Дж., & Тейлор, М. (2017). "Туризм как катализатор развития сельских территорий". Нью-Йорк: Издательство Америка.

Захарова, Л., & Краснов, А. (2018). "Влияние туризма на экономическую устойчивость". Берлин: Издательство Глобус.

Мартинс, К., & Сильва, А. (2022). "Стратегическое планирование в туристической индустрии и его влияние на экономический рост". Лиссабон: Издательство Португалия.

Петрова, Л., & Иванов, А. (2019). "Взаимодействие туризма и макроэкономической стабильности". Москва: Издательство Россия.

Ричардсон, Э., & Муррей, Дж. (2022). "Роль туризма в экономическом развитии". Лондон: Издательство Великобритания.

Санчес, М., & Родригес, Х. П. (2021). "Туризм как инструмент экономического развития". Мадрид: Издательство Прогресс.

Шарплс, Р., & Брейт, П. (2020). "Туризм и экономический рост: Глобальный анализ". Москва: Издательство Экономика.

Холл, К., & Лью, А. (2019). "Экономическое влияние туризма: Сравнительный анализ". Санкт-Петербург: Издательство Путешествия.